

N:o 181.

Af herr **G. O. Wallenberg**, om *skrifvelse till Kungl. Maj:t* angående *behandling i en särskild beredning af frågor, som röra förberedelserna till landets värnande mot yttre fiender.*

Hvad vi hvarje år utgifva under 4:e och 5:e hufvudtitlarne må i det efterföljande innefattas under uttrycket försvarsförberedelser.

Under krig blir pröfvadt, om de försvarsanstalter äro till fyllest, som ett land med ansträngande af sina yttersta krafter lyckats åstadkomma. I många fall visar historien, att den pröfningen blifvit ödesdiger. Men då är för sent att inse och rätta begångna fel. Påtagligt är emellertid, att motgången eller framgången berott på en *god ledning af försvarsförberedelserna.*

Klokt gör därför det land, som drager lärdomar af hvad som händer och sker utanför dess gränser.

Två anledningar föreligga för oss till denna reflexion. Det pågående *rysk-japanska kriget* och vår *försvarsbudgets enorma stegring*. Jag vill till dessa lägga en tredje: de lärdomar, som engelsmännen drogo af det *sydafrikanska kriget*.

De frågor, som därvid i främsta rummet framställa sig, äro: *Är planläggningen af vårt försvar den rätta, och erbjuder truppmaterialen utsikter till ett framgångsrikt försvar?* Ett effektivt försvar kräfvat ovillkorligen, att båda dessa frågor måste vara fullt mönstergilla, ty den tappreste trupp står sig slätt, om den ledes illa, och den snillrikaste plan kan förfuskas genom dåligt utförande.

Hvad truppen vidkommer, må vi hoppas, att den skall visa sig vara den bästa. Dess beskaffenhet beror på folkets sinnelag, uthållighet, insikter och på den ledning, som det erhåller af kunskapsrika och om

sin viktiga uppgift medvetna officerare. I detta afseende synes mig Riksdagen hafva all anledning hysa den öfvertygelsen, att man är inne på den rätta vägen.

Hvad åter *planläggningen* vidkommer, så synes mig, att Riksdagen icke bör gifva sig till tåls, förrän den blifvit öfvertygad om, att man på det allsidigaste sätt pröfvat och åter pröfvat denna *vår viktigaste försvarsfråga*. Faktiska anledningar till oro föreligga ju ej, enär vi lyckligtvis ej fått tillfälle pröfva våra försvarskrafters duglighet, men det i sammanhang med den enormt växande budgeten framkommande tviflet stöder sig dock på vissa omständigheter. Sådana äro:

att vi njutit fredens välsignelser under snart 100 år, och

att vi under de sista 30 åren brutit med den åsikt, som gällde på den tiden, då Sverige var en krigförande makt, att hufvudvikten vid försvaret skulle läggas på sjön, och detta i trots af att vi då hade en mångdubbelt längre och hundrafaldt farligare landgräns än nu;

att man från den tiden, 1830- och 40-talet, då så godt som intet kunde offras åt försvaret och då man måste uppgifva hvarje tanke på att upprätta en flotta, vande sig vid att anse sig göra det mesta möjliga till försvarets nytta genom att använda det lilla som fanns till att nödtorftligen utbilda den trupp, som uppsattes genom indelningsverket — en beskattning in natura — som i allt fall fanns till.

Numera torde det ej vara så påkostande att erkänna, att Sverige ända till långt in på 80-talet var så godt som försvarslöst. Börja vi med detta och se vi saken så pass praktiskt och fördomsfritt, som man dess bättre numera då och då ser ansatser till (man har ju erkänt Karlsborgs absoluta obehöflighet och man har tänkt på att i trots af historiska traditioner både slopa Karlskrona såsom flottans hufvudstation och skicka en del trupper till den del af landet, som påstås blifva krigsteater), så skall det nog icke blifva svårt att erkänna, att den nu gällande åsikten om sättet, på hvilket landet skall försvaras, har sina rötter just från denna period (30- och 40-talet).

Hela föreställningssättet om försvaret har således råkat att grunda sig på en uppfattning, som gällde, då landet var försvarslöst och, hvad värre är, då i den öfriga världen kvarstod en tradition från Napoleons tid, som grundade sig på, att han i allmänhet segrade till lands, men som regel blef besegrad till sjöss.

Under nyss omförmälda tidsperiod fingo målsmännen för försvaret till lands öfvertaget, och de behöllo det; att de gjorde sin uppfattning gällande

är icke så mycket att undra på och förstås kanske bäst af den, som själf varit i tillfälle att på nära håll se och erfara hvad som försiggår. Hvilka dispositioner, som vidtagas, bero således på hvar makten ligger. Det helas effektivitet lider därvid, enär det nästan undantagslöst är vanligt bland såväl landt- som sjöofficerare att se försvaret endast med *yrkesmannens ögon* och ledd af hans subjektiva intressen och omdömen.

De alltjämt uppdykande striderna mellan armén och flottan äro påtagliga bevis för den befintliga yrkesmotsatsen. Någon riktig tilltro till sjöförsvaret har, enligt hvad jag trott mig finna, icke yrkesmannen till lands. Han kan icke, som engelsmannen, tro på, att där aldrig skall komma någon fiende i land. Han vill ej vara med om att afhålla fienden. Han vill à tout prix ha honom inom egna landamärens för att slå honom. Han framhåller den norra landgränsens betydelse, men han glömmar, att sjögränsen är mycket mera utsatt, om hafvet behärskas af fienden. Engelsmännen hafva aldrig tänkt sig att försvara Kanada vid den långa landgränsen, den hafva de lämnat alldeles öppen. De försvara den med sin flotta. Och om man eljest är benägen att förbise, huru afstånd verka till lands i afseende på truppers förflyttning, så må erinras om, att det tagit tre veckor för Nogis 50,000 man att förflytta sig från Port Arthur till Shaho — distans ungefär som från Umeå till Gäfle. En transportflotta behöfver härför 1½ dygn.

Med det anförda har jag endast velat påvisa, att emellan officerarne vid vår armé och vår flotta finnes en *yrkesmotsats, som skadligt inverkar på rikets försvar* och som måste neutraliseras.

Sådant går emellertid icke af sig själf; allra minst är att antaga, att en utjämning skall ernås genom en öfvertygelse, utgången från individernas egen krets.

En yrkesmotsats grasserar, som *näppeligen kommer att försvinna* och hvars olägenheter endast kunna bringas till det minimala genom att yrkesmännen på hvardera området med afseende på försvarsförberedelserna *icke lämnas full frihet att företaga hvad dem lyster*.

Metoden för rikets försvar måste opartiskt prövas och bedömas och får ej bero på energien hos den för tillfället varande krigs- eller sjöministern och på att han kan rifva åt sitt vapen största antal millioner. Man har för afhjälpan af dessa olägenheter framkastat tanken på att hafva endast en försvarsminister. Men tanken har fastnat på farhågor från flottans sida, att den skulle blifva tillbakasatt, om försvarsministern togs från armén eller vice versa.

Engelsmännen fingo genom boerkriget erfara de olägenheter, som ligga i en felaktigt organiserad ledning af krigsförberedelserna. Praktiska och energiska som de äro, satte de sig genast till verket att reformera. De gjorde stora och vidtgående reformer, men ack, huru enkelt och klokt gingo de ej till väga. De gjorde ej som vi, började med tusen detaljer och lämnade planläggningen alldeles å sido, utan den lilla kommission under amiralitetslorden Esher jämte två ledamöter (Fischer och Clarke) framlade efter en månads arbete den 11 januari 1904 en helt kortfattad plan, grundad i hufvudsak på samma principer, som sedan århundraden gälla för amiralitetet, begärde godkännande härtill af regeringen och utarbetade sedan detaljerna i efteråt (den $^{26}/_2$ och $^{9}/_3$ 1904) afgifna yttranden.

Märk väl, här är icke fråga om någon ändring i härordningen, utan endast om att organisera ledningen af försvarsförberedelserna. — Jag åsyftar ej heller ett reformerande af våra försvarsmyndigheter i öfrigt efter engelskt mönster — ingen af nu bestående institutioner beröres — utan endast att vi böra adoptera den hos engelsmännen införda, synnerligen sinnrika metoden för den högsta ledningen af försvarsförberedelserna under fredstid, hvarigenom med *planmässighet* och *homogenitet* förenas tillbörligt hänsynstagande till landets ekonomiska resurser samt politiska förhållanden.

Det märkliga organ, som engelsmännen ansett lösa dessa uppgifter, »the defence committee of the cabinet» och som numera fått än mera stadgade former, består af:

premierministern, ordförande,
 finansministern,
 krigsministern,
 the first lord of Admiralty och
 adjungerade: cheferna för generalstab och flottans stab.

Denna »defence committee of the cabinet» har på grund af ofvan nämnda »war office (reconstruction) committee's» förslag blifvit utrustad med en permanent byrå. Med framhållande af att det är oundgängligen nödvändigt, att premierministern ständigt förestår ledningen af dessa viktiga angelägenheter, enär, säges i betänkandet, ingen fackman, huru väl utbildad och begåfvad han än må vara, äger nog pondus att ur olika synpunkter pröfva under öfverläggningarne framkomna olika åsikter; och betonas därjämte nödvändigheten af en permanent byrå, som har till åliggande att verkställa behöfliga utredningar och att fästa i främsta rummet premier-

ministerns uppmärksamhet på sådana händelser och erfarenheter inom och utom riket, som kunna inverka på försvarsförberedelserna. Utan dylika själfständiga utredningar kan näppeligen regeringen vara i stånd att pröfva och bedömma betydelsen af genom fackministrarne framlagda förslag från de militära myndigheterna. Kommittén framhåller, att man på grund af frånvaron af sådan allsidig pröfning blifvit utsatt för missriktningar i utvecklingen, men framförallt för onödigt stora utgifter — synpunkter, som visat sig vara viktiga äfven i det rika England. Man framhåller slutligen, att det är absolut nödvändigt att i regeringens närhet — om den inför representationen skall vara ansvarig för utgifterna för försvaret samt dess effektivitet — måste hafva ett organ, som kan tillhandagå med nödiga upplysningar.

Märkligt är, att vid diskussionen om det engelska landtförsvarets omorganisation efter boerkriget framhölls, att intet land kan bära, att hufvudvigt lägges *både* på sjö- och på landtförsvaret. Med ettdera af dessa måste riket försvaras, och det skall göras effektivt; annars blifva båda halfmesyrer.

Af det anförda framgår, att man icke ansett sig böra lämna fackmännen på egen hand.

Följande satsen, att landet icke kan bära ett fullständigt landtförsvär jämte ett fullständigt försvar till sjöss, har en af defence committees viktige uppgifter således kommit att blifva att förhindra förryckningen af en gång fastställda planer för omfattningen af de olika vapnens verksamhet, så att den icke må utsträckas utöfver bestämda, af budgetsförhållanden beroende gränser.

Frågan är emellertid, huru förhållandet emellan armén och flottan skall afvägas.

Den frågan behöfver dryftas och noga afvägas. Den frågan tål att skärskådas ur alla möjliga synpunkter. Ur effektivitetens, ur folkmaterielets, de ekonomiska resursernas, beskaffenheten af en eventuell fiendes anfallskrafter och de politiska förhållandenas synpunkter. Detta sker ej hos oss. Krigsministern sträfvar att åstadkomma ett efter hans åsikt som yrkesman betryggande försvar, ju starkare, dess bättre. Därför se vi, huru budgeten ständigt växer, huru så godt som alla beräkningar slå fel. Han vet synbarligen ej själf, huru mycket han vill ha, kanske ej heller, om ens någon uppoffring kan fylla måttet. Och sjöministern — han följer efter så godt han kan.

Och Riksdagen. Hvad vet den! Litet eller intet! Vi hafva ej en aning om, hvart man vill komma, ej den ringaste föreställning, om något mål finnes och om det kan uppnås. För två år sedan åtspordes cheferna för generalstaben och flottans stab från ett af de tillfälliga utskotten, huruvida en gemensamt utarbetad försvarsplan var för handen. Bemälda myndigheter funderade i tre månader, om de kunde säga *ja* eller *nej* på denna enkla fråga. När svaret kom i riksdagens elfte timme, lämnade det i det hela endast upplysning om, att man ansåg, att försvarskrafterna borde stärkas i den mån landets ekonomiska bärkraft sådant medgafve. Huru detta skulle ske, om ett betryggande försvar kan vinnas och huru mycket ett sådant i sin helhet ungefärligen skall kosta, därom har aldrig någon upplysning lämnats. Tyskar och engelsmän kunna emellertid om dessa angelägenheter för en tid framåt gifva besked. Hvarför skulle sådant ej kunna lämnas oss?

Talet om att planmässighet i försvaret var behöflig uppkom då. Det har sedan kommit i hvar mans mun. Då ansågs nästan detta tal som hädiskt. Yttre omständigheter hafva förändrat åskådningssättet. Nu uppfattas nödvändigheten häraf. *Därför är tiden inne att taga ett steg till.* Det steget tillkommer emellertid, enligt mitt förmenande, Riksdagen att föranleda. Det är dess plikt. Man kan ej vänta, att yrkesmannen — försvarsministern — skall erkänna ovisshet om rätta vägen. Teoretiskt sedt borde han göra det. Men det är knappast mänskligt — allra minst för den svenske yrkesmilitären, så som hans åskådning blifvit inriktad.

Låtom oss emellertid med allvar öfverskåda läget. Det är den bästa åtgärd, vi i nuvarande stund kunna vidtaga för försvarets stärkande. Låtom oss komma ur det ovisshetens tillstånd, i hvilket vi nu befinna oss. Kanske det sätt för de viktiga försvarsärendenas pröfning, jag tillåter mig föreslå, bestyrker, att vi äro på rätta vägar. Så mycket bättre. Ovissheten blir då skingrad och säkert är, att det svenska folket med känslan af dess plikt, att till det yttersta försvara sitt fosterland, skall förena en känsla af glädje och tillfredsställelse öfver myndigheternas väl grundade öfvertygelse om, att det kan ske. Nationen skall då fördubbla sin ifver att nå målet.

Den redan vid flera tillfällen framkomna tanken på en gemensam försvarsminister har utan tvifvel haft sin grund i öfvertygelsen om, att därigenom större planmässighet skulle vinnas. Jag tror emellertid ej på den metoden, enär därmed ingen förenkling vinnas. Att förändra de två

nuvarande försvarsministrarne till generaladjutanter under en civil försvarsminister länder endast till att man får tre i stället för två att tillgodose. Kifvet och splitet torde snarare komma att ökas än minskas, ty vid olika mening hos respektive generaladjutanter blir den gemensamma ministerns ställning svår. Han blir, figurligt taladt, söndersliten, det är allt.

Snarare synes då vara skäl att tänka på den engelska metoden, som äfven nyligen (genom kungl. resolutionen den 25 juni 1903) införts i Holland. Där har under statsministerns presidium inrättats en »Commission in zake sammenwerking van land en seamacht». Man bör enligt samma sätt, som tillämpas genom »the defence committee of the cabinet» sätta sättet för försvarsförberedelserna under kontroll. Om man visste, huru vårt försvar borde vara beskaffadt, då kunde man måhända taga steget fullt ut. Men man vet det ej. Därför måste man se till att om försvarsangelägenheterna öfverlägges, att kontinuitet och planmässighet iakttages.

Detta bör ske genom en försvarsberedning inom regeringen, bestående af:

statsministern, ordförande,
 utrikesministern,
 krigsministern,
 sjöministern,
 finansministern,
 med
 chefen för generalstaben och
 chefen för flottans stab
 såsom adjungerade ledamöter.

Försvarsberedningen, som efter anmälan af någon af försvarsministrarne eller eljest vid förefallande behof skall af statsministern kallas till sammanträde, åligger att på det noggrannaste utstaka gränserna för sättet för försvarsförberedelserna.

Till dess disposition bör sedermera inrättas ett ständigt kansli, bestående af:

en regementsofficer och en subalternofficer från armén och från flottan, hvilka hvar tredje år i tur och ordning skola ombytas.

Till detta bör försvarsberedningens instruktion inskränka sig. Att försvarets angelägenheter i stort sedt inför ett sådant forum skola blifva allsidigt utredda synes mig uppenbart. Genom de tre icke militära medlemmarnes närvaro tillgodoses den inre och den yttre politikens samt de ekonomiska resursernas kraf. Fackmännen komma att kontrollera hvar-

andra, och det är säkert, att det är hälsosamt, att deras många, särskildt under den första tiden uppkommande dispyter blifva bevitnade och klargjorda inför ett forum af de män, som inför Konung och representation skola svara för, att de vidtagna åtgärderna blifva effektiva.

Skulle emellertid erinras, att uppdraget allt för mycket ökar *statsministerns* redan förut tunga arbetsbörda, så tillåter jag mig erinra om, att försvaret är rikets viktigaste angelägenhet, att försvarsbudgetens omfattning redan i och för sig ställer den främst och att landets lugna utveckling ovilkorligen betingar, att alla äfventyrligheter i fråga om utgifterna undvikas.

Utrikesministern får till uppgift att med sin känedom om det politiska läget moderera eller forcera försvarsförberedelser, och *finansministern* kommer helt säkert att mera systematiskt kunna funktionera såsom skatteminister, om han genom ett deltagande i de ingående öfverläggningarne kan redan långt i förväg skönja hvad som är att vänta i afseende på penningbehoven. Kanske ock han kommer till insikt om betydelsen af en sund penningmarknad såsom ett led i landets försvarskraft och vidtager sina dispositioner därefter. Kanske kunde då en och annan plan på nya skatter uppskjutas, om ett studium af det politiska läget ådagalägger, att en längre period af fred föreligger.

Och slutligen hvilket verkligt samband mellan nationen och försvarsförberedelserna skulle ej på detta sätt vinnas den dag, då regeringen är ett verkligt uttryck för representationen!

För all framtid voro dessa oändliga politiska försvarskommittéer afskaffade, som sagt så mycket och så — litet! Förtroende och tillförsikt skulle efterträda hittills varande och nu rådande ovisshetstillstånd.

Mången gång har den tanken korsat min hjärna, att vi, som varit nog lyckliga att under snart 100 år undgå krig och som därför icke borde vara nog förmätna att förutsätta oss äga sådan erfarenhet om till försvaret hörande större och mindre angelägenheter som de nationer, som fått tillkämpa sig dylik, skulle hafva nytta af att tillkalla någon erfaren försvarsorganisatör från främmande land. Jag har t. o. m. samtalsvis yppat denna tanke, men möttes af den djupaste indignation öfver, att man så skulle vilja underskatta våra egna auktoriteter, hvarjämte framhållits, att våra förhållanden äro så säregna. Men, som förut nämnts, förhållandena äro numera så ändrade. Jag fruktar numera icke att blifva missförstådd. Vi se och känna nu allvarligare än så. Ingen lär förneka det kloka i japanernas åtgärd att tillkalla engelska och tyska rådgifvare. Deras för-

hållanden voro nog ändå mera säregna än våra, och resultatet hafva vi sett, så till vida att de segrat på alla punkter. I ännu högre grad af intresse är emellertid att fästa uppmärksamheten på att deras betydande försvarskraft åstadkommits med jämförelsevis små medel. Men låt vara, att ännu någon obenägenhet föreligger, så länge praktiskt taget hela afgörandet låg hos fackministrarne, hvar på sitt håll att så där helt öppet erkänna sig behöfva läromästare, och då ett dylikt tillkallande skall vara känt från generalen till korporalen. För beredningen blir den synpunkten icke gällande, allra minst om fackministrarne skulle vara af olika mening; och den har då påtaglig anledning till att sätta sig i förbindelse med den ena och den andra auktoriteten i utlandet. Till beredningens disposition bör för sådana ändamål erforderliga medel stå till buds.

Ofvan angifna synpunkter, som jag hade sammanfattat i en hemställdan dels om en särskild kommissions inrättande, dels om att behöfliga medel skulle anvisas för ändamålet, ansågos emellertid, såsom erforderande ändring i grundlagen, icke kunna remitteras till statsutskottet, hvilket af mig blifvit begärdt. Jag erfor, att talmannen ansåg, att ett yrkande om ändring i grundlagen var erforderligt.

Erkännande, att jag förbisett detta, och inseende det fullt befogade i kammarens åtgärd att vägra remiss, har emellertid hos mig uppstått betänkligheter vid att begära en så vidtomfattande åtgärd som en grundlagsändring. Den skulle, enligt hvad jag tror, vara för tidigt väckt, och jag förenar mig fullkomligt med dem, som skulle anse, att man icke borde i första hand företaga en så genomgripande reform i fråga om behandlingen af våra försvarsförberedelser.

Men erinrande om att faktum kvarstår, att något måste göras för att vinna mera planmässighet i fråga om försvarsförberedelserna, tillåter jag mig påpeka, att engelsmännen *nu* och svenskarne på 1820-talet förstått att i liknande fall finna en form för att i praktiken vinna målet utan hinder af konstitutionen och utan att behöfva vidtaga så vidtgående åtgärder som en ändring af grundlagen.

Den ofvan omförmälda War office (reconstruction) committee framställde sitt förslag till den engelska regeringen och den vidtog åtgärder för att inom sin krets anordna om den erkänt behöfliga mera allsidiga pröfningen af frågor rörande försvarsförberedelserna.

Vår statsrådsberedning har tillkommit på ungefär liknande sätt. Den

är ej känd af grundlagen och för dess tillkomst behöfdes ingen grundlagsändring. Jag har inhämtat af dåvarande statsrådet Skjöldebrands memoarer, att man insåg det olämpliga för att icke säga ogörliga i att inför Konungen i statsrådet pröfva och ingående diskutera detaljerna af hvarje förekommande regeringsärende, och man fann då på att skapa »statsrådsberedningen» för att inom denna företaga den behöfliga förpröfningen. Den anordningen var synbarligen praktisk och har såvidt jag kunnat inhämta icke väckt några större betänkligheter från grundlagens synpunkt.

Erkändt har emellertid blifvit, att statsrådets arbetsbörda på senare tiden växt till den grad, att man ansett en fördelning af göromålen behöflig. Behovet af en regeringsrätt synes mig därför gifva stöd åt min tanke, att de militära anslagsangelägenheterna, sedan de numera erfordra så kolossala belopp, äfvenledes erfordra en särskild metod vid behandlingen, en metod, som alldeles icke skulle beröra den grundlagsenliga inför Konungen i statsrådet.

Det synes mig således, att Riksdagen borde finna lämpligt fästa uppmärksamheten vid, att inom regeringen efter ofvan antydt föredöme i England, Holland och hos oss själfva en kommission kunde inrättas — *en försvarsberedning* — inom hvilken de till 4:de och 5:te hufvudtitlarne hörande ärendena rörande anslag, i närvaro af de förut angifna ministrarne och stabscheferna, kunde behandlas.

Det ligger för öfrigt så att säga i luften, att man hos oss måste blifva betänkt på vissa konstitutionella ändringar. Vårt numera kraftigt utvecklade samhällslif kräfvär nog detta. Särskildt näringslifvet kan näppeligen sägas vara väl tillgodosedt genom en metod för statsangelägenheternas behandling, som tillskapades, väl med hänsyn till att förekomma ett uppreparande af frihetstidens oregelbundenheter, Gustaf III:s revolutioner och de olyckor vi upplefde under Gustaf IV Adolf, men som ej tog hänsyn till vår numera så utvecklade statssociala verksamhet, emedan denna då till det mesta icke var känd.

Men intill dess behovet af sådana vidtgående reformer hunnit mogna, har allt vår försvarsbudget vuxit oss öfver hufvudet, om vi fortsätta på den nu inslagna vägen.

Det synes mig därför vara lämpligt att begagna sig — icke af en anordning, som erfordrar grundlagsändring — utan af en öfvergångsform, låt vara ett palliativ. Man må därmed göra ett försök för att vinna erfarenhet.

Med hänsyn till hvad jag haft äran anföra, tillåter jag mig föreslå,

att Riksdagen i skrifvelse till Kungl. Maj:t med påpekande, att försvarsutgifterna på få år stigit i en oroväckande grad och att Riksdagen trots sig finna fog föreligga för den inom landet alltmera utbredda åsikten, att behöflig planmässighet vid försvarsförberedelserna icke ännu vunnits hos oss — likasom ej heller i andra länder utan särskilda åtgärder — ville för sin del uttala den meningen, att sådan planmässighet antagligen bättre skulle blifva tillgodosedd, om frågor, som äro att hänföra till försvarsförberedelserna till landets värnande mot yttre fiender samt behofven därför, innan de inför Konungen i statsrådet föredragas, blefve behandlade i särskild försvarsberedning, bestående af

statsministern,
utrikesministern,
krigsministern,
sjöministern och
finansministern

och vid hvilken cheferna för generalstaben och flottans stab borde närvara.

Stockholm den 1 februari 1905.

G. O. Wallenberg.